

Franckesche Stiftungen zu Halle

Christophori Cellarii Breviarium Antiquitatum Romanarum

Cellarius, Christoph

Halae Magdeburgicae, 1778

VD18 13038508

Caput XIV De Re Nummaria Et Inscriptionibus Romanorum eiusque

Nutzungsbedingungen

Die Digitalisate des Francke-Portals sind urheberrechtlich geschützt. Sie dürfen für wissenschaftliche und private Zwecke heruntergeladen und ausgedruckt werden. Vorhandene Herkunftsbezeichnungen dürfen dabei nicht entfernt werden.

Eine kommerzielle oder institutionelle Nutzung oder Veröffentlichung dieser Inhalte ist ohne vorheriges schriftliches Einverständnis des Studienzentrums August Hermann Francke der Franckeschen Stiftungen nicht gestattet, das ggf. auf weitere Institutionen als Rechteinhaber verweist. Für die Veröffentlichung der Digitalisate können gemäß der Gebührenordnung der Franckeschen Stiftungen Entgelte erhoben werden.

Zur Erteilung einer Veröffentlichungsgenehmigung wenden Sie sich bitte an die Leiterin des Studienzentrums, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

Terms of use

All digital documents of the Francke-Portal are protected by copyright. They may be downloaded and printed only for non-commercial educational, research and private purposes. Attached provenance marks may not be removed.

Commercial or institutional use or publication of these digital documents in printed or digital form is not allowed without obtaining prior written permission by the Study Center August Hermann Francke of the Francke Foundations which can refer to other institutions as right holders. If digital documents are published, the Study Center is entitled to charge a fee in accordance with the scale of charges of the Francke Foundations.

For reproduction requests and permissions, please contact the head of the Study Center, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

[urn:nbn:de:hbz:33-1-195671](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:33-1-195671)

rati fuerunt: verum etiam augustæ feminae, vxores, matres, sorores principum. Cuius rei exempla multa in nummis antiquis prostant, cum inscriptione CONSECRATIO, et appellatione DIVI vel DIVAE: apposita est templi figura aut aquilæ, aut in feminarum consecratione pavonis.

§. 5. Consuetudo hæc ita inualuit, vt vix sub imperatoribus christianis primis abrogari posset, quamvis illi maxime abhorrerent. Putabatur enim pars maiestatis esse et honoris, qui principibus deberetur. Sic et Eutropius de Iouiano, Christi sacris addictissimo principe, l. x. c. 9. n. 11. dicit: *Benignitate principum, qui ei successerunt, inter diuos relatus est.* Quod an ita factum fuerit a Valentiniano et Valente, non levis caussa est, cur dubitemus. Cautius idem historicus l. x. c. 4. n. 13. de Constantino dixit: *Inter diuos meruit referri.*

CAPVT XIV

DE

RE NUMMARIA ET
INSCRIPTIONIBVS RO-
MANORVM

eiusque

SECTIO I
DE NUMMIS.

I. DE VARIIS NUMMORVM GENERIBVS.

§. 1. **R**adix nummaria rei est cognitio ASSIS: exigua moneta, quæ vix integros tres num-

nummos, (*Psennige*, ut nos vocamus) valebar; et in duodecim partes siue uncias tam in nummis, quam ponderibus diuidebatur.

§. 2. Ex asse compositus est SESTERTIVS: quasi sesquitercius, id est, asses duo et dimidius. SESTERTIVM autem neutro genere erant mille sestertii. Atque his maximas summas per tonnas et milliones numerandas describunt, maxime si adverbialiter loquuntur: nam alia ratio est, si per nomina numeralia id efferunt. Sestertios etiam *nummos* sæpe vocant absolute.

§. 3. Quatuor sestertii faciunt DENARIVM, id est, denos asses: qui si argenteus est, *drachmam* pondere valet. Sæpe denarii mentio est: etiam in sacris, ubi dicitur diurna merces fuisse operarii. Nonnumquam denarii plus, quam decem asses valuerunt, quod non obscure colligitur ex Tacit. *annal. l. i. c. 17.* ubi milites, n. 4. queruntur, quod singuli *denis in diem assibus animam et corpus astiment*; postea n. 6. addit, *ut singulis diebus denarium impetrarent.*

§. 4. SOLIDVS est nova moneta, posteriori sæculo in usu: ita dictus, quod ex solo auro constaret, intus nihil haberet vilioris metalli. Non enim argenteus dabatur solidus, sed aureus fuit tantummodo: ut copiose Gronovius probavit de *sestertiis*. In legibus romanis eius mentio crebra, sed posterioribus. Ulpian. *l. i. §.* Hoc autem. ff. de fugitiuis: *Multa, inquit, centum solidorum statuta in magistratus.* Et Macer de Senero

et

et Antonino Caracalla *l. c. 34. ff. de iure fisci: Quingentos solidos fisco inferre iussus es.*

§. 5. De valore solidi non vna est sententia: nec ferri facile vna potest pro diuersitate temporum. Aliquando et plerumque solidus et aureus idem erant, vt Brissonus *de verborum significatione* probauit: aliquando et differentia intercessit; vt solidus maior esset, quam aureus. Néc AVREVS, quod nomen antiquius est, quam solidi, semper idem valuit: sed pro arbitrio imperantium comparatio inter aurum et argentum, nunc hoc vel illo modo, constituta fuit: Olim, vt Gronouius *p. 365.* probat, xvii denarii faciebant aureum. Dio Cassius *l. lv. p. 555* xxv denarios requirit ad aureum. Tempore Arcadii et Honorii, vt est *l. vii. cod. de collatione aris*, constitutum est, vt pro viginti libris æris vnus auri solidus reddatur. Casaubonus *ad Lampridii Alexandrum c. 39.* dicit, solidum pondere duas drachmas æqualle: et ibidem satis luculenter probat. Quod si est: duplo maior erit solidus, quam illo tempore, de quo Gronouius loquebatur.

§. 6. Quod posteriores vero *per solidos* numerabant: veteres fecerunt *per sestertios* aut *sestertia*, iisque maximas etiam summas exprimebant. Id vero diuerso modo fiebat, in numerali voce obseruato. Si enim numerale forma nominis dicendum erat, addebantur *sestertia* plurali numero: aut si millia adderentur, genitiuo *sestertium*; aut, quod vsitatus erat, *nummum*. Num-

mus

mus enim et sestertius sæpe idem sunt. Hinc Plinius l. xxxiii. c. 2. ad equestrem dignitatem requirit censum *sestertia quadraginta*, id est, 12000 thaleros graues. Iunior autem Plinius l. i. ep. 19. n. 2. municipi et condiscipulo, decurioni comensi et propter id officium non minus quam *centum millia* possidenti, offert ad implendas equestres facultates *trecenta millia nummum*, hoc est, trecenta sestertia.

§. 7. Alia ratio est numerandi per aduerbia numeralia, *quingies*, *decies*, *vicies*, *quadragies*, *cerera*. Tum enim, si sestertia in neutro vsurpantur cum adverbio, centenarius numerus subaudiendus est: ita, vt *decies sestertium*, recto et nominatiuo casu singularique numero, sint 25000 thaleri; *quadragies sestertium*, tonna auri, vt vocant; *sexagies sestertium*, tonna cum dimidia; *centies sestertium*, duæ tonnæ cum dimidia; *quadringenties sestertium*, decem tonnæ siue millio; *millies sestertium*, 25 tonnæ siue milliones duæ et dimidia.

§. 8. LIBRAE nomen etiam occurrit et PONDO. Pondo et libra idem: si vero iunguntur, aut pondo alii monetæ adiicitur; tum vertenda vox *am Werth und Gewicht*. De quibus plura tradit Gronouius d. l. *libra* autem *argenti* eodem interpretare sunt centum denarii seu quadringenti sestertii. *Libra* autem *arisi* fere est sestertius.

§. 9. Peregrini nummi, romanis scriptoribus etiam, quando de rebus Græcorum agunt, nominati, sunt potissimum DRACHMA et TALENTVM.

Drach-

Drachmam diximus octauam partem thaleri esse seu denarium, (ein Quentgen): hinc fit *drachmum*, id est, duæ drachmæ, quadrans thaleri; cuius in sacris etiam habetur mentio apud Matthæum c. 17. v. 24. *Talentum* autem diuersum erat: quod autem potissimum in auctoribus respicitur, est *talentum atticum*, quod constabat sexaginta libris argenti siue 750 thaleris. Vide, quæ ad Curtii l. VII. c. 5. n. 27. notauimus.

§. 10. Hactenus de valore numismatum et variis nominibus, etiam de supputandi ratione: sequuntur nunc ipsi antiqui nummi variæ ætatis, secundum materiam, formam, figuram, inscriptiones et alia signa considerandi.

§. II. PECUNIAM dicunt a *pecude* nomen habere: quod olim fuerint boues, oues, porci et similia animalia impressa. Quædam gentes etiam postea suis nummis figuram animalium inscripserunt: equum, hircum, ouem; vt de auibus taceamus.

§. 12. MATERIA nummorum veterum vel *aurum* est, vel *argentum*, vel *mixtum* quoddam *metallum*. *Aurei* nummi rariores sunt: nec etiam tanti, nisi quod materia pretiosa sit, æstimantur, quam ceteri; quia id genus facile falsari potest, et alienum arte et fraude supponi. *Argenteorum* magna superest copia: sed et hic sæpe falsi pro veris supponuntur. *Aenei* nummi propter æris singularem mixturam, etiam quod plurimis addita fernisatio, vt vocant; quam itidem imitari non

non possumus ad antiquum modum, plurimi sunt veri et genuini.

§. 13. FORMA diuiditur in *tres modulos: maximum, medium et minimum*. Nec vero tam accurate id ubique seruatur, nec semper eiusdem magnitudinis modulus vnus est: et ipsa maximi moduli numismata inter se differunt magnitudine, quod ad oculum demonstrari potest *Iosephi Monterchii libello de maximi moduli numismatibus* Amst. 1685, 12. Sic etiam est in ceteris modulis, qui iidem inter se differunt et variant ratione magnitudinis et paruitatis.

§. 14. Ratione TEMPORIS diuiduntur in *consulares nummos*, hoc est, in libera republica sub consulibus cufos: et in nummos *factos sub Caesaribus*, siue *Cesareos*.

§. 15. A FIGURA impressa etiam varie denominati sunt, praesertim consulares, vt *victoriat*, *bigati*, *quadrigati*, *ratiti*: a signo victoriæ, quod continebant; vel bigarum, quadrigarum, ratis siue nauis.

§. 16. Ratione LOCI etiam numismata distincta fuerunt; quia plurima cusa fuerunt in prouinciis a ciuitatibus, quibus id concessum fuerat a Romanis: quemadmodum integri libri de talibus nummis prostant; vt *Harduini de nummis populorum et urbium*; *Vaillantii de nummis coloniarum secundum Caesarum seriem*.

(*Cellarii antiquit.*)

I

II. DE

II. DE COGNITIONIS NUMMARIÆ VSV.

§. I.

Vfus veterum numismatum est in historia supplenda; in chronologia corrigenda; in orthographia ad certas rationes reuocanda; in antiquitatibus variis, sacrificiorum, triumphorum, consecrationis, structuræ templorum, formæ nauium, vestimentorum et similium rerum: quod demonstratum est vberime ab illustri viro Ezechiele Spanhemio singulari libro *de usu et præstantia numismatum*.

§. 2. Utilitati addenda etiam est iucunditas: si selectos nummos perlustramus; et inde oculis subiicimus varias res, quas animus ex historia vel descriptione non satis poterat capere.

§. 3. Neque vero latini tantum nummi cognoscendi sunt: sed græci etiam sub romano imperio in Asia cusi aut aliis locis, vbi græca lingua obtinebat; etiam a regibus græcæ originis, antequam gentes illæ in Romanorum potestatem venirent; vt sunt nummi Seleucidarum in Syria, Ptolemæorum in Aegypto, Arsacidarum in Parthia, Achæmenidarum in Ponto, Bosporo, Thracia et Bithynia, quos historica serie descripsit iam laudatus *Vaillantius*.

§. 4. Nummi autem veteres, vt nostri etiam duas facies habent: quarum prior *recta* est, et vt plurimum caput seu imaginem continet; posterior dicitur *auersa*, quæ plerumque aliquod signum continet cum aliqua inscriptione.

III. DE

III. DE REI NUMMARIÆ SCRIPTO-
RIBVS.

§. I.

In nummis demonstrandis vñdum est libris, qui nummos accurate delineatos habent cum eruditorum hominum explicatione. Pro ipsa introductione generali possunt vsui esse Iesuiræ *Ioberti notitia rei nummaria*, Lipsiæ expressa latine 1695, 12: et *Caroli Patini introductio ad historiam numismatum* Amstel. 1683, 12: præcipue autem *Ezechielis Spanhemii* supra laudatus liber *de usu et præstantia numismatum* Lond. 1706, f.

§. 2. Plurimi, qui curam veterum nummorum habent, cogitant solum de imperatorum nummis: parum solliciti de consularibus, vrbium per varias prouincias numismatibus; quum tamen ex illis plus sæpe, quam imperatoriis, pro historia, geographia, chronologia et antiquis ritibus cognosci possit. Nihilo minus cæsareorum inspectio suum vsum habet singularem, vbiuis explicatum ab eruditis. Commendari ex his in primis meretur *Carolus Patinus* magno opere et folio Argentorati 1671. impresso: quia explicationes addit singulis nummis et imperatoribus eruditissimas. Huic adiungi potest *Iean Vaillant*, qui *Cæsarum* etiam *nummos* duobus tomis edidit: priore aeneos, posteriore argenteos, vtroque secundum seriem imperatorum, Paris. 1681, f.

§. 3. Qui exotica amat: *Francisci Angelonii historiam augustam* italica lingua Romæ 1641 et 1684, f. editam adeat, qui selectissimos imperatorum nummos interpretatur. Ex gallicis libris opera *Io. Tristani* commendanda sunt, quæ itidem secundum seriem imperatorum sermone gallico rarissimos nummos et elegantissimos explicant et interpretantur, Paris. 1635, 1644, 1657, f.

§. 4. Nec vero prætermittendus est *Hubertus Golzius*, qui vasto opere vel omnem rem nummariam exhaustisse videtur, Antwerp. 1644, f. Quod vero nummos sæpe adfert adhuc inuisos, de fide eius a multis viris eruditis dubitatum est. Et *Adolphi Occonis* imperatorum numismata, a *Mediobarbo Birago* copiosius Mediolani 1683, f. edita sunt: qui vero solas inscriptiones refert; figuras non exhibet, sed tantum describit.

§. 5. Consulares nummi et denarii descripti sunt a *Eulio Ursino*, auctius editi a *Carolo Patino* adiunctis nummis *Ant. Augustini*: ex quibus gentes et familiæ Romanorum optime condisci possunt. Auxit iterum copiosissime *Iean Vaillant* tribus tomis Amstel. 1703, f. expressis.

§. 6. Nummos ad geographiam pertinentes illustrarunt *Io. Harduinus* egregio tractatu de nummis populorum et urbium, Paris. 1648, 4: et modo laudatus *Vaillant* opere, quod inscripsit, numismata ærea imperatorum in coloniis, municipiis et urbibus iure latio donatis, ex omni modulo percussa, Paris. 1681, f.

§. 7.

§. 7. Elegantissimi autem sunt libri, qui selecta numismata exhibent cum explicatione, cuius generis sunt *Constantii Landi selectiorum numismatum expositiones* Lugduni 1559, 4 editæ et 1695 Lugduni Batavorum reculsæ: et *Petri Seguini selecta numismata antiqua*, Paris 1665, 1684, 4. Et ex recentioribus *Iacobi Wildii selecta numismata*, Amstel. 1692, 4: et *Andree Morellii specimen universæ rei nummarie antiquæ*, Paris. 1683, 8; quod maxime peregrinos nummos, non solos romanos, continet. Nam ad illos etiam respiciendum est: quemadmodum idem (d) *Vaillant Syromacedonum historiam* Paris. 1681, 4: et filius *historiam Ptolemaeorum ex nummis* edidit Amstel. 1701, f.

(d) Prodiit etiam ex eiusdem Vaillantii opère postumo *historia Arsacidarum et Achæmenidarum*, Paris. 1725, 4.

§. 8. Taceamus specialissimos nummos cum explicatione editos singulariter. Sæpe vnus tantum aut perpauci exhibentur: cuius generis est disertatio *Octavii Falconerii de nummo apamensi, deucalionæi diluvii typum exhibente*, Romæ 1668, 8.

§. 6. Constantinopolitanum imperium etiam suos nummos habuit, descriptos a *Carolo du Fresne in historia byzantina illustrata*, Paris. 1680, f.

SECTIO II DE INSCRIPTIONIBVS.

§. I.

Inscriptiones veterum eundem vsum habent, quem numismata antiqua. Seruiunt historię, geographię, genealogię, variorumque rituum cognitioni; imo ipsi literaturę, id est, orthographię, grammaticę et vocabulorum scientię: quia multa ex lapidibus discuntur, quę in libris etiam antiquis frustra quęsieris.

§. 2. Tales inscriptiones ediderunt vasto opere *Ianus Gruterus*, Francof. 1601, 4; et 1616, f.: alias a Grutero prætermittas *Thomas Reinesius* in syntagmate inscriptionum Romę veteris, Lips. 1682, f.; *Iacobus Sponius* in *miscellaneis eruditę antiquitatis*, Lugd. 1685, f.; et recentissimus *Raphael Fabrettus*, Romę 1699, f. Singuli hi magna volumina inscriptionum collegerunt.

§. 3. Plures sunt, qui singulares inscriptiones exposuerunt: vt idem *Sponius* in *itineribus suis per Dalmatiam, Gręciam, Asiam*; etiam in gallico tractatu, quem vocat *Recherches curieuses d'antiquité*, Lion 1683, 4; *Lipsius* in *monumento ancyrano*; *Patinus* in *commentario in tres smyrnenses inscriptiones*, Patauii 1685, 4; *Anton van Dale* de *antiquitatibus et marmoribus*, Amstel. 1702. 4.

§. 4.

§. 4. In Græcis inscriptionibus vt antiquissima, ita vtilissima etiam in antiqua historia sunt *marmora arundeliana*: quæ aliis aucta nunc *oxoniensia* a loco adseruationis et editionis dicuntur. Prodierunt Oxonii cum variorum notis cura *Humphridi Prideaux* 1676, f.

§. 5. Sunt etiam mixta opera gemmarum et numismatum: in quorum editione, tamquam integrorum antiquitatis cimeliorum, laudem promeruit *Laurentius Begerus*, primum *thesauro palatino*, Heidelb. 1685, f. publici iuris facto: deinde *borusso-brandenburgico*, quem tribus voluminibus nuperrime vulgavit, Colon. march. 1696. 1700. 1701, f. Qui *solas Gemmas* exposuerunt: in iis præcipuus est *Leonhardus Augustinus*, Lugd. Bat. 1685, 4.

§. 6. In lapidibus figuratis et nummis certis ac inscriptionibus multis *Philippus a Turre* se eruditus probauit: quum Romæ 1704, 4. edidit *monumenta antiana*, quibus nihil est eruditius.

